



Institut za medije Crne Gore
Montenegro Media Institute

ISTRAŽIVANJE O POTREBAMA U OBRAZOVANJU NOVINARA I MEDIJSKOJ PISMENOSTI U CRNOJ GORI

2016.



Project implemented
by The Center For
Independent Journalism

Address: Sulejta, M. Pejović
Brijuni 32
Tel: 0040311125



This project is funded
by the European Union
Delegation of the European Union
in Romania
11, Victoriei Lane, 31, 020412 Bucuresti
Tel: + 4 021 2035400
Fax: + 021 3168808

The European Commission is the EU's executive body.

*The European Union is made up of 27 Member States who have decided to gradually link together their laws, rules, revenues and decisions. Together, during a period of enlargement of 10 years, they have built a sense of stability, democracy and sustainable development whilst maintaining cultural diversity, tolerance and individual freedoms. The European Union is committed to sharing its achievements and its values with countries and people beyond its borders.

This document has been produced with the financial assistance of the European Union. The contents are the sole responsibility of the Center for Independent Journalism and its partners and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the EU.

Autorka: Daniela Vranković

UVOD

Prvo pitanje postavljeno u ovom istraživanju glasilo je: Što je politika u oblasti medijske pismenosti i formalnog obrazovanja u novinarstvu. Iskreno - na to pitanje ne može se dati pouzdan odgovor. Najveći korak je napravljen u oblasti medijske pismenosti. Naime, za ovaj predmet, koji je uveden kao izborni u gimnazijama, iz godine u godinu je sve manje interesovanje učenika. Drugi problem je to što je izučavanje medijske pismenosti ponuđeno samo u gimnazijama, a ne u svim srednjim školama.

S druge strane, formalno obrazovanje u oblasti novinarstva, na smjeru novinarstvo, na Fakultetu političkih nauka (FPN), pravi korak unazad. Nakon nekoliko mjeseci javne rasprave o tome da li će i kada rektor donijeti odluku da ugasi ili reorganizuje smjerove na FPN, nijesmo uspjeli da dobijemo odgovor za potrebe ovog istraživanja. Poslije nekoliko tekstova i izvještaja u medijima o planovima rektora da reorganizuje smjerove na FPN, što bi, u krajnjem, najvjerojatnije značilo pretvaranje novinarstva u studije komunikologije, Fakultet nije bio i još uvijek nije otvoren za raspravu u vezi sa ovom temom. Administracija fakulteta je saglasna oko ovih planova, ali, s druge strane, nije u potpunosti upoznata sa detaljima o realizaciji ovog plana. Činjenica da planovi nisu osmišljeni na transparentan način, dovoljan je razlog za zabrinutost studenata.

Takođe, treba pomenuti i neformalno obrazovanje novinara, seminare, treninge i kurseve koji su dostupni svim profesionalcima. Međutim, postavlja se pitanje koliko su oni korisni, uzimajući u obzir dvije činjenice - urednici ili vlasnici medija, zbog dnevnih obaveza, ne podržavaju često novinare da se profesionalno usavršavaju, a kada se to i desi, okolnosti novinarima rijetko omogućavaju da u potpunosti koriste stečena znanja i vještine.

Medijska zajednica u Crnoj Gori je strogo podijeljena - najčešće se koristi termin na provladine i antivladine medije. Ova percepcija sprječava vlasnike, a što još više zabrinjava i zaposlene, u postizanju profesionalnog sporazuma i ispunjenju zajedničkih zahtjeva prema institucijama koje pružaju formalno obrazovanje iz ove

oblasti. Pitanje je ko, kada i kako bi mogao da radi na bilo kojoj vrsti plana ili strategije o tome kako poboljšati i formalno i neformalno obrazovanje novinara u Crnoj Gori.

Ovo istraživanje sprovedeno je u martu, aprilu i maju 2016.godine. Uključuje 15 intervju sa profesionalcima iz oblasti medija, ili regulatora.

1. Dostupnost medija i savremenih tehnologija

U 2015. godini podaci o broju korisnika elektronskih komunikacija su sledeći¹:

- Procenat korisnik fiksne telefonije – 24,91 %, u poređenju sa brojem stanovnika
- Procenat korisnika mobilne telefonije - 162, 55%, u poređenju sa brojem stanovnika
- Procenat korisnika interneta - 18,1 %, u poređenju sa brojem stanovnika i 57,7 % u poređenju sa brojem domaćinstava
- Procenat korisnika kablovskih medija - 84.27 %, u poređenju da brojem domaćinstava

Kao i obično, brojevi sami po sebi ne znače mnogo. Sredinom 2015. godine Crna Gora je prešla na digitalni TV signal i to je donijelo promjene u brojkama, ali malo promjena se desilo u vezi sa sadržajem, kaže zamjenica direktora Agencije za elektronske komunikacije, Jadranka Vojvodić.

Grafik 1²

	2013		2016	
	Pokrivenost	Platforma	Pokrivenost	Platforma
Komercijalni emiteri				
TV	4 nacionalna pokrivenost	13 analogno emitovanje	4 nacionalna pokrivenost	7 digitalno emitovanje (DVB-T2 FTA)
	15 regionalna	6 kablovska	9 regionalna	9 kablovska

¹Ivona Marić, Agencija za elektronske komunikacije, 14.april 2016.

²Jadranka Vojvodić, zamjenica direktora Agencije za elektronske medije, 22.april 2016

	pokrivenost	platforma ³	pokrivenost	platforma ⁴
			2 lokal. pok.	
Ukupno	19		15	
Radio	4 nacionalna pokrivenost	FM	5 nacionalna pokrivenost	FM
	8 regionalna pokrivenost	FM	8 regionalna pokrivenost	FM
	26 lokalna pokrivenost	FM	24 lokalna pokrivenost	FM
	38		37	
Neprofitni mediji				
TV	0	0	0	0
Radio	0	0	2 lokalna pokrivenost	FM
Ukupno	0		2	

Opet brojke same ne govore mnogo. Veći ili manji izbor broja medija ne mijenja činjenicu da je gledaocu ili slušaocu i dalje ponuđen isti sadržaj.

- Broj komercijalnih radio emitera se nije značajno promijenio. Ponuda slušaocima se nije poboljšala, emiteri (suočeni sa ekonomskom krizom i smanjenjem novca za reklamiranje) ulažu manje u sadržaj (informativni, obrazovni i dokumentarni), koji zahtijeva ozbiljne ljudske resurse i tehnička ulaganja. Zato se uglavnom fokusiraju na zabavu, program “lakog sadržaja” i objavlivanje agencijskih informacija, kaže Vojvodić⁵.

S druge strane, u posljednje tri godine jedna od pet televizijskih stanica je prestala s radom. To znači 20% manje televizijske dostupnosti. - Nakon gašenja analognog emitovanja u junu 2015. godine, samo sedam komercijalnih TV stanica je dobilo

³KDS/IPTV/DTH/MMDS/ Mobilne i ostale platforme sa ograničenim pristupom

⁴KDS/IPTV/DTH/MMDS/ Mobilne i ostale platforme sa ograničenim pristupom

⁵Jadranka Vojvodić, zamjenica direktora Agencije za elektronske medije, 22.april 2016.

pravo na digitalni signal, tri nacionalna i četiri lokalna. Ako se to uporedi sa 2013. godinom, vidi se da je tada 13 TV emitera imalo analogni signal.

- Od tada se, zbog krize, sadržaj TV emitera drastično pogoršao, navodi Vojvodić⁶. Prema njenim riječima, najveća promjena između ova dva perioda je bilo osnivanje dva neprofitna radio emitera. -Njihov program definitivno predstavlja promjenu u sadržaju, koji je namijenjen određenim ciljnim grupama, kaže Vojvodić.

2. Formalno obrazovanje u oblasti novinarstva: Da li je 10. generacija smjera novinarstva na Fakultetu političkih nauka posljednja?

Fakultet političkih nauka je osnovan prije 10 godina. Jedan od ponuđenih smjerova je žurnalistika. Od ukupno 594 upisana studenta na ovaj smjer, 254 su diplomirala.

Grafik 2⁷

Fakultet političkih nauka										
Smjer- novinarstvo										
GODINA	06/0	07/0	08/0	09/1	10/1	11/1	12/1	13/1	14/1	15/1
	7	8	9	0	1	2	3	4	5	6
BROJ UPISANIH	58	61	71	60	66	82	42	58	56	40
BROJ DIPLOMIRANIH	40	47	38	34	37	37	21			

S druge strane, podaci Zavoda za zapošljavanje nisu ohrabrujući. Sredinom aprila 2016. godine, skoro polovina, 111 tek diplomiranih novinara, bilo je registrovana kao nezaposlena. Manje od polovine tog broja, 46 prolazilo je kroz Vladin program stručnog osposobljavanja.⁸

Profesorica Nataša Ružić, koja predaje nekoliko predmeta na smjeru novinarstvo, navodi da je zadovoljna postignutim rezultatima studenata. Mnogi od njih, navodi

⁶Jadranka Vojvodić, zamjenica direktora Agencije za elektronske medije, 22.april 2016.

⁷Sekule Raičević, šef studentske službe na Fakultetu političkih nauka, 25.april 2016.

⁸Podatke je obezbijedila PR služba Zavoda za zapošljavanje

ona, već su zaposleni u crnogorskim medijima, ili rade kao PR menadžeri u različitim institucijama.

-Mogu da kažem da smo zadovoljni stečenim znanjem, iako smo svjesni da smo relativno mlad fakultet i da je neophodno razviti i poboljšati studijski program, navodi Ružić.

Fakultet je razvio dobru saradnju sa “Dnevним novinama” i “Pobjedom”, kao i obaveznu praksu iz oblasti radio novinarstva u Radiju Crne Gore i studentskom radiju Krš.

-Mi pokušavamo da im obezbijedimo dobro teorijsko znanje a zatim ih pripremimo za praksu, navodi Ružić.

Gordana Vilović, profesorka iz Hrvatske, sada već bivši predavač na FPN-u, saglasna je sa ovim ocjenama. Većini upisanih studenata novinarstvo je bilo prvi izbor.

- Mislim da je kvalitet znanja studenata jednako dobar kao i njihovih kolega u Zagrebu. Kažem to, jer kada sam prošle godine držala predavanja u Crnoj Gori, većina njih je već prošla praksu, ili bila zaposlena u nekim medijima u Podgorici, navodi Vilović.⁹

S druge strane, studenti sa kojima smo razgovarali za potrebe ovog istraživanja nisu baš zadovoljni znanjem stečenim na Fakultetu. Ističu nedostatak praktičnog iskustva tokom studija, ali isto tako nisu zadovoljni ni kvalitetom nekih predavanja. Student treće godine FPN-a i jedan od osnivača Studentskog radija Krš, Đorđe Stojanović kaže da kvalitet treba i mora da bude bolji.

-Obično je dovoljno naučiti gradivo napamet, jer najčešće profesori neće pitati studente za mišljenje i da li su zapravo razumijeli što su naučili, navodi Stojanović.¹⁰

Studentkinja treće godine, Jelena Vukašinić takođe nije zadovoljna. Za loše znanje ona krivi predavače.

⁹Gordana Vilović, bivši predavač na Fakultetu političkih nauka, april 2016. godine

¹⁰Đorđe Stojanović, student treće godine Fakulteta političkih nauka, 20. april 2016. godine

-Predavači nisu dorasli zadatku. Mogu navesti dva predavača koja smatram dobrim. Generalno, mislim da su predavanja generalno na Fakultetu političkih nauka loša. Većina predavača je primijenila svoje znanje u praksi prije mnogo godina, ako su uopšte imali praksu. A, mislim da je to jako važno. Ako su bili svakodnevno u dodiru sa profesijom, mogli bi nam bolje prenijeti znanje, navodi Vukašinović.¹¹

Do sada je fakultet uspijevaao da angažuje renomirane predavače iz regiona, ali nema dovoljno svog osoblja i taj problem i dalje postoji, navodi Ružić. Relativno mlada institucija za 10 godina nije uspjela da edukuje dovoljno akademskog osoblja koje može nezavisno držati nastavu.

-Na smjeru novinarstvo imamo problem nedostatka kadra. S jedne strane, imamo veoma dobre stručnjake, ali im, sa druge strane, nedostaje akademsko obrazovanje. Njima je teško da ispunjavaju istovremeno obaveze u redakciji, da predaju na fakultetu i rade na doktoratu. U današnje vrijeme teško je baviti se novinarstvom i naći vremena za akademsko usavršavanje. Na to gledam kao na veliki problem“, navodi Vilović.¹²

Stjepan Malović, jedan od gostujućih profesora iz Hrvatske, koji je predavao na Fakultetu od njegovog osnivanja, a od ove godine više nije angažovan, kaže da od početka nema dovoljno domaćeg obučenog kadra za nastavu. I to nije problem, problem je što još uvijek nema dovoljno kadra.

-Veliki broj poznatih profesora iz Beograda i Zagreba bio je ovdje angažovan, kako bi popunili slobodna mjesta. Lokalni novinari i PR profesionalci su također bili uključeni - oni imaju odlično profesionalno znanje, ali ne mogu držati predavanja, jer nemaju dovoljan nivo teorijskog znanja. Rješenje je bilo edukovati ovaj kadar i postepeno ga pripremiti za nastavu. Jedan broj poznatih stručnjaka iz medija je započeo taj proces upisivanjem master studija. Međutim, samo mali broj je magistrirao i gotovo da nije niko upisao doktorske studije, navodi Malović.¹³

¹¹Jelena Vukašinović, student treće godine Fakulteta političkih nauka, 20. april 2016. godine

¹²Gordana Vilović, bivši predavač na Fakultetu političkih nauka, april 2016. godine

¹³Stjepan Malović, bivši predavač na Fakultetu političkih nauka, 17. april, 2016.

Po njegovom mišljenju, dužnost je Univerziteta da stvori uslove za obrazovanje svog kadra koristeći gostujuće predavače za mentorstvo. On je bio mentor nekim doktorantima, od kojih je dvoje završilo doktorat.

-Ne mogu da razumijem zašto nisu pronašli način za obučavanje kadra i zašto je broj doktoranata bio ograničen samo na nekoliko. Izgleda kao da neće da razvijaju svoju snagu a imaju potencijal. Čisto za ilustraciju, u Hrvatskoj postoje tri doktorska programa i na svaki od njih se upisuje dosta studenata, navodi Malović.¹⁴

-Pored činjenice da smjeru novinarstvo nedostaje stručni kadar, drugi i ne manje važan problem je nedostatak prakse i treninga. Studenti imaju teorijsko znanje koje najčešće ne znaju kako da primijene u praksi, navodi Vladan Mićunović, koji je bio urednik u nekoliko medija i danas je vršilac dužnosti direktora Instituta za medije.

- Zanimljivo je da u medijima u kojima sam radio nismo imali saradnju sa Fakultetom političkih nauka ili nekim studentskim programom, osim ako studenti sami nisu izrazili želju, odnosno pokazali inicijativu da dođu i vide kako se stvara i uređuje TV program ili novinski sadržaj. Bilo je nekih inicijativa da počnemo saradnju, ali nije mnogo urađeno. Za to su krivi i Fakultet i mediji, ali je činjenica da fakultet radi nekako izolovano, usuđujem se reći i pomalo autistično, navodi Mićunović.¹⁵

2.1 Vježbom do savršenstva

Od druge godine, studenti imaju obaveznu dvonedeljnu praksu. Jelena Vukašinić, studentkinja treće godine novinarstva je upravo prošla kroz to iskustvo.

-Imate studente koji često i ne žele da uče, ali imate i medije koji ne žele da nam se posvete i prenesu znanje. Meni to djeluje pomalo smiješno, jer očekujem dinamiku, strast i kolegijalnost u ovom poslu. Vidjela sam i stekla sasvim drugi utisak. Ljudi sa kojima je trebalo da radimo ove dvije nedelje - kažem trebalo, zato što to što smo radili tokom te dvije nedelje ne može se nazvati radom - nisu uopšte obraćali pažnju na nas. Dali su nam da prekucamo dva izvještaja, bez provjere i popravke. Ta iskustva su, u stvari, trajala 15 minuta. Jedini savjet koji sam dobila

¹⁴Stjepan Malović, bivši predavač na Fakultetu političkih nauka, 17. april, 2016.

¹⁵Vladan Mićunović, Institut za medije, 20. april 2016,

bio je: „, Kako bilo da ideš kući a ja ću ti poslati mailom sve što ti treba“, navodi Vukašinović¹⁶.

Bez obzira na to što su dvije nedjelje jako kratak period da bi se išta naučilo, očigledno nema ni sistema ili kontrole o produktivnosti ovih praksi. Ovi programi prakse obično se pokažu kao ne baš korisni. Nerijetko ih studenti završe bez sticanja ikakvih novih vještina. I onda, kada se jednom zaposle, nema mentorstva i pomoći, kaže Marijana Camović, predsjednica Sindikata medija Crne Gore.

-Nerealno je očekivati da ljudi koji su tek završili fakultet postanu vrhunski novinari, ali je isto tako nerealno očekivati od vlasnika medijskih kuća u Crnoj Gori da u skorijoj budućnosti vide ove ljude kao investiciju a ne trošak, navodi Camović.¹⁷

Pored činjenice da nema razvijene saradnje sa medijima, drugi problem je činjenica da se dio prakse realizuje u studentskom radiju, gdje su kontrola i mentorstvo slabije razvijeni nego u već formiranim medijima. Čak i u radiju Krš kažu da im treba više profesionalne pomoći. Jedan od osnivača, Đorđe Stojanović je veoma iskren: Tokom te prakse studenti ne mogu naučiti mnogo.

-Ne traje dovoljno dugo. Obično pripreme izvještaj ili intervju. Mi tražimo najosnovnije, jer nismo kompetentni da pružimo kvalitetniju praksu. Nemamo pomoć stručnjaka. Pored ovog programa, studenti mogu da volontiraju i steknu neka osnovna iskustva koja će im olakšati rad u budućnosti, navodi Stojanović.¹⁸

Problematično je, takođe, što studenti novinarstva nerijetko dođu u redakcije bez osnovnog znanja iz oblasti novinarstva.

-Desi se veoma često da ja kao student političkih nauka moram da učim studente novinarstva, ili čak i diplomce osnovne stvari, na primjer, kako pripremiti izvještaj, intervju ili neke osnovne stvari bez kojih ne možete biti novinar. Sama činjenica da ja moram da ih učim osnove je poražavajuća, ne zato što sam ja loš u tome što radim, nego zato što i ja sam moram to prvo da naučim kako bih kasnije to znanje prenio onima koji nemaju nikakvo praktično iskustvo. Da li nam treba dobrih

¹⁶Jelena Vukašinović, studentkinja treće godine novinarstva, 20. April 2016

¹⁷ Marijana Camović, predsjednica Sindikata medija, 18. april 2016

¹⁸Đorđe Stojanović, suosnivač Studentskog radija Krš, 20. april 2016,

novinara? Definitivno da treba. Da li su nam potrebni novinari kakve reprodukuje ovaj fakultet? Pa, i ne baš, navodi Stojanović.¹⁹

3.1 Novinarstvo ili komunikologija?

Ovo se može desiti vrlo brzo: Crna Gora vjerovatno više neće imati „klasične“, diplomirane novinare. Naime, u nekoliko posljednjih mjeseci, pojavili su se tekstovi o tome da se smjer novinarstva na FPN gasi.²⁰ Tri studijska programa će navodno biti ukinuta - novinarstvo, međunarodni odnosi i evropske studije. Biće uveden novi - komunikologija.

-Mi smo saglasni sa planiranom reorganizacijom Fakulteta, jer na to gledamo kao na poboljšanje kvaliteta studijskog programa. Komunikologija je širi koncept od novinarstva i pruža mogućnost da pripremimo studente i za profesiju PR menadžera, odnosno otvoramo im nove mogućnosti za zaposlenje. U novi program smo uveli i predmet odnosi sa javnošću, u šestom semestru. Uveli smo i predmete iz oblasti komunikologije, jer ne želimo da ih ograničimo samo na poslove u medijima i odnose sa javnošću, navodi Nataša Ružič, jedan od predavača na smjeru novinarstvo.²¹

Bivši predavači su iznenađeni ovakvom namjerom.

-Mislim da je ova ideja o reorganizaciji ili ukidanju novinarstva na Fakultetu političkih nauka veoma loša i govori dosta o tome koliko društvo vodi računa o slobodi govora i medija. Veoma je lako nešto ugaziti, ali je veoma teško to pokrenuti iznova. Bez ovog smjera je veoma teško razviti nezavisno i kvalitetno novinarstvo, a bez toga nema slobode medija i demokratije, navodi Stjepan Malović²².

I Gordana Vilović kaže da ne može da vjeruje da neko pomišlja da gasi smjer novinarstvo.

-Profesionalno novinarstvo je danas potrebnije možda više nego ikad. Jedino se postavlja pitanje kako unaprijediti postojeći smjer i dodati neke specijalizacije na

¹⁹Dorđe Stojanović, suosnivač Studentskog radija Krš, 20. april 2016,

²⁰<http://www.cdm.me/drustvo/crna-gora/cdm-saznaje-na-fpn-se-gase-novinarstvo-medunarodni-odnosi-i-evropske-studije>

²¹Nataša Ružič, predavač na smjeru novinarstvo na Fakultetu političkih nauka, 20, april 2016.

²²Stjepan Malović, bivši predavač na Fakultetu političkih nauka, 17. april, 2016.

samom kraju studija. Koliko ja znam, niko nikada nije ukinuo smjer novinarstva. Nadam se da Crna Gora neće biti prva, navodi Vilović²³.

Da li će Crna Gor biti prva, kada će se to desiti i kako - ostaje i dalje nejasno. Ni za potrebe ovog istraživanja nismo uspjeli da dobijemo odgovor. Iako Rektorat iznosi tvrdnje da nema ništa nejasno, ili tajno u vezi sa planom reorganizacije ili gašenja novinarstva, upravo je to najveći problem u cijeloj situaciji. Naime, ni student, ni javnost ne znaju šta se tačno dešava.

- Iskreno, ja ne mogu iz ove pozicije da sudim o tome kakav će efekat imati reorganizacija studijskih programa. Nemamo nikakve precizne informacije o tome. Organizovan je javni forum na Fakultetu, ali nismo dobili odgovor na to kako će izgledati najavljena reorganizacija. Ne mogu da kažem da li je to dobro ili loše, navodi studentkinja Vukašinović.²⁴

VD direktora Instituta za medije Vladan Mićunović ima sličan stav.

-Najspornije u svemu ovome jeste način na koji je donesena ta odluka. To je, po svemu sudeći, urađeno u uskom krugu, na netransparentan način i bez uključivanja medijske zajednice, koja bi prirodno trebalo da bude zainteresovana za ovu temu. U suprotnom, da je proces bio otvoren i javan, siguran sam da bi mogli čuti mnogo korisnih sugestija i mišljenja koji bi doprinijeli donošenju ispravne odluke, bilo da se radi o reformi ili gašenju novinarstva na Fakultetu političkih nauka, navodi Mićunović.²⁵

Opet, problem je u nedostatku informacija. Ni studenti ne dovode u pitanje to da generalno praksa u regionu ide u prilog planovima rektorata i administracije FPN.

- Problem je što će buduće generacije morati da studiraju pet godina kako bi stekle master diplomu iz oblasti novinarstva. Na taj način, sam sistem nameće da morate studirati pet godina kako biste bili u mogućnosti da nađete posao, što ide ka tome da će studenti sticati naučna i teorijska, a ne samo praktična znanja i vještine. Na taj način, nivo obrazovanja će biti degradiran, i to može ugroziti kvalitet doktorskih studija, jer će biti pristupačnije. Komunikologija je svugdje mnogo

²³Gordana Vilović, bivši predavač na smjeru novinarstvo na Fakultetu političkih nauka, 19 april 2016.

²⁴Jelena Vukašinović, studentkinja treće godine novinarstva, 20. april 2016

²⁵Vladan Mićunović, vršilac dužnosti direktora Instituta za medije, 20, april 2016,

prisutnija, ali mislim da bi ovaj model studiranja samo kompromitovao već degradiranu novinarsku profesiju“, navodi Đorđe Stojanović²⁶.

Tijana Radulović, studentkinja četvrte godine i urednica studentskog portala Tragom kaže da ni ona nema dovoljno informacija o planu reorganizacije Fakulteta.

-Samim tim, ne mogu da dam nikakav sud. Koliko ja znam, komunikologija i novinarstvo nisu isto. Mislim da novinarstvo ne bi trebalo da bude master program, jer je to nepotrebno trošenje vremena. Na kraju krajeva, ne žele svi studenti master diplomu. Već na drugoj godini studenti više-manje znaju šta je novinarstvo i da li žele da nastavljaju studije. Ima još jedna problematična stvar, a to je činjenica da su studenti obaviješteni o ovoj odluci samo nekoliko dana prije nego je ta odluka donesena, navodi Radulović.²⁷

3. Neformalno obrazovanje - potreba ili „trošenje vremena“?

Bez obzira na to kakva će biti konačna odluka, 10 godina novinarstva na Fakultetu političkih nauka je definitivno značajno unaprijedilo profile novinara u Crnoj Gori, kaže predsjednica Sindikata medija Crne Gore, Marijana Camović.

-Prije 10-15 godina to nije bio slučaj u medijima, posebno ne u privatnim, gdje su u najvećem broju slučajeva bili zaposleni studenti i oni koji nisu mogli da diplomiraju zbog obaveza u redakciji. Oni su sada novinari u tridesetim ili četrdesetim godinama sa puno iskustva, ali sa formalnim obrazovanjem na nivou srednje škole. U privatnim medijima je sistematizacija radnih mjesta slabo definisana i za poziciju novinara obično se traži treći stepen stručne spreme, jer ako bi se insistiralo na većem stepenu formalne stručne spreme, mnogi urednici ne bi mogli da ispune uslove²⁸, kaže Camović.

-To što FPN, odnosno smjer novinarstva, postoji 10 godina ne znači da je to uticalo na podizanje kvaliteta novinarstva, navodi Mićunović koji je i sam bio urednik mnogo godina. Na žalost, ne mogu dovesti u vezu studije žurnalistike i poboljšanje kvaliteta novinarstva u Crnoj Gori u poslednjih deset godina. Pitanje kvaliteta

²⁶Đorđe Stojanović, suosnivač studentskog radija Krš, 20. april 2016.

²⁷Tijana Radulović, studentkinja četvrte godine Fakulteta političkih nauka, 21. april 2016. godine

²⁸Marijana Camović, predsjednica Sindikata medija Crne Gore, 18. april 2016. godine

novinarstva u Crnoj Gori danas i poređenje sa nekim prošlim vremenima zahtijeva mnogo ozbiljniju analizu, navodi Mićunović.²⁹

Izvršni sekretar Medijskog savjeta za samoregulaciju, Ranko Vujović je saglasan.

-Nisam siguran da studije novinarstva imaju ikakvog uticaja na kvalitet novinarstva, ali smatram da ovaj studij ne može štetiti i da može samo doprinijeti razvoju novinarstva. Dobri novinari su potrebni, bez obzira na to da li imaju univerzitetsku diplomu ili ne. Ali, generalno, mediji i njihovi vlasnici veoma malo investiraju u treninge i specijalizacije³⁰, kaže Vujović.

-Praksa pokazuje da vlasnici medija ponekad nemaju sluha za profesionalno usavršavanje novinara. Kursevi i obuke su često shvaćeni kao gubljenje vremena, koje može biti produktivnije potrošeno u redakciji. Vlasnici medija gledaju na to kao na nepotreban trošak, jer po ovom osnovu oni ne mogu zaposlenima smanjiti platu, a po njihovoj logici to znači da treba da plate nekoga ko, u stvari, za to vrijeme nije radio u redakciji. Neki vlasnici medija i urednici o tome otvoreno govore. Jedan glavni urednik poznatog dnevnog lista, na pitanje jedne NVO zašto ne šalje novinare na obuke odgovorio je: Ja ih ne plaćam za edukaciju, navodi Marijana Camović.³¹

-Nema dovoljno resursa, ni finansijskih ni ljudskih, kako bi mediji mogli uložiti vrijeme i novac u obuku novinara. Ovakav pristup ima određene posledice, jer to generalno obara profesionalne standarde. Od novinara se ne očekuje da znaju da čitaju imovinske kartone funkcionera, sudske presude, analize stanja životne sredine, da tumače odluke o javnim nabavkaa ili da prepoznaju greške u ugovorima o privatizaciji. Mnogi novinari ne znaju osnove pravnog okvira koji reguliše ključne društvene procese, čineći ih znatno ograničenim u prepoznavanju korupcije i kršenja zakona, a to su veoma važne teme koje zahtijevaju pažnju i vrijeme, kaže Dejan Milovac, šef istraživačkog centra NVO MANS.³²

U poslednjih 16 godina, otkad je osnovan Institut za medije, organizovan je niz različitih novinarskih obuka – seminara, kurseva, škola... U poslednje tri godine

²⁹Vladan Mićunović, vršilac dužnosti direktora Instituta za medije, 20.april 2016.

³⁰Ranko Vujović, izvršni sekretar Medijskog savjeta za samoregulaciju, 25. april 2016.

³¹Marijana Camović, predsjednica Sindikata medija, 18. april, 2016.

³²Dejan Milovac, šef istraživačkog centra nevladine organizacije MANS, 22. april, 2016.

organizovali su 10 obuka za novinare, sa ciljem podizanja novinarskih i etičkih standarda, kao i efikasnije upotrebe novih tehnologija.

-Sada je fokus usmjeren ka online medijima i digitalnim formama. Još uvijek nisu napravljeni planovi i strategije razvoja ovih medija. Nema ni govora o planiranom, organizovanom neformalnom vidu obrazovanja, već samo o ad hoc učenju kroz saradnju i medijsko partnerstvo sa različitim organizacijama u regionu i dalje, navodi Mićunović³³.

Većina medijskih projekata je podržana fondovima EU, kao i međunarodnih organizacija. NVO MANS takođe organizuje obuke novinara. Međutim, oni to ne rade redovno, već u okviru drugih projekata.

-Razlika u odnosu na standardno novinarstvo je u činjenici da mi pripremamo novinare da rade na specifičnoj temi i da odmah nakon obuke mogu koristiti stečene vještine za naredno istraživanje. Mi pokušavamo da prilagodimo naše treninge njihovom znanju, usmjeravajući se na crnogorsko tržište. Na našim obukama novinari mogu da nauče koji su uobičajeni izvori informacija i kako u Crnoj Gori mogu da dođu do takozvanih „okidača“- inicijalnih informacija kojima započinje istraživanje. Pored toga, novinari mogu naučiti kako internet može biti koristan ili štetan u istraživanju i kako se može koristiti na najefikasniji način. Isto tako, MANS je posvetio vrijeme i objašnjavanju novinarima značaja Zakona o slobodnom pristupu informacijama i za koje vrstu informacija ovaj zakon može biti koristan. Treninzi su takođe šansa novinarima da nauče kako izgledaju finansijska istraživanja kompanija i na koji način ona mogu biti sprovedena, navodi Milovac.³⁴

On kaže da i pored očiglednih potreba za dodatnim znanjem, mali broj novinara dolazi na treninge. Pored toga, efekat seminara i treninga je veoma ograničen, zbog okolnosti u kojima novinari rade.

-Promjene prvo treba da dođu iz takozvanih top menadžmenta medija, koji bi trebalo da insistiraju na izvrsnosti u novinarstvu. Dok god se budemo trudili da

³³Vladan Mićunović, vršilac dužnosti direktora Instituta za medije, 20.april 2016.

³⁴Dejan Milovac, šef istraživačkog centra NVO MANS, 22. april, 2016.

jurimo naslove, suočavaćemo se sa osrednjošću - i novinara i medija, objašnjava Milovac.³⁵

Marijana Camović je saglasna. Čak i ako novinari nađu vremena za dobar kurs i koristan trening, u krajnjem dolazi se do pitanja kako primijeniti stečeno znanje.

-Crnogorski mediji su voma zatvoreni za inovacije i ne dozvoljavaju kreativnu slobodu zaposlenima, već ih često prisiljavaju da se drže starih formi koje smatraju ispravnim, što djeluje demotivirajuće na novinare, objašnjava Camović.³⁶

4. Medijska pismenost

Kada govorimo o novinarima, edukaciji i treninzima, najveći korak naprijed je napravljen u oblasti medijske pismenosti. Božena Jelušić, profesorica u Gimnaziji u Budvi i bivši ombudsman u dnevnom listu Vijesti, autorka je nastavnog programa za ovaj predmet u srednjoj školi, zajedno sa Tomislavom Reškovcem. Kaže da je predmet medijska pismenost veoma popularan u školi u kojoj ona predaje.

-U ovom trenutku ga pohađa oko 30, od 80 učenika drugog razreda gimnazije. Moram naglasiti da sam u procesu pripreme i adaptacije programa za ovaj predmet, imala puno razumijevanje resornog ministarstva, navodi Jelušić.³⁷

-Još uvijek nema specifičnih odrednica o medijskoj pismenosti u crnogorskim medijima u pravnom okviru, ali kamen temeljac je postavljen osnivanjem regulatornog tijela-Agencije za elektronske medije³⁸, sa jasnim zakonskim normamam i principima o regulaciji. Mnoge odredbe, kao one o definisanju zaštite djece i manjina, po svom sadržaju i suštini se odnose na medijsku pismenost, jer su definisane EU konvencijom o ljudskim pravima (član 10), objašnjava Borka Vuković, savjetnica u Ministarstvu kulture³⁹.

Ona kaže da je ovaj zakon usklađen sa direktivom EU koja definiše medijsku pismenost kao „vještine, znanja i razumijevanja koja omogućavaju korišćenje

35 Dejan Milovac, šef istraživačkog centra NVO MANS, 22. april, 2016.

36 Marijana Camović, predsjednica Sindikata medija, 18. april, 2016.

37 Božena Jelušić, profesorica medijske pismenosti, 21. april 2016.

38: http://www.ardcg.org/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=405&Itemid=26, pristup- 01.maj 2016.; član 10.

39Borka Vuković, savjetnica u Ministarstvu kulture, 27. april 2016.

medija na efikasan i siguran način. Medijski pismeni ljudi su u stanju da naprave izbor i da razumiju prirodu sadržaja i usluge, kao i da koriste sve mogućnosti koje im pružaju nove komunikacione tehnologije⁴⁰”.

Ključna odrednica u razvijanju medijske pismenosti je samoregulacija medija, ali medijska zajednica postavljena kao antivladina ili provladina ne može postići sporazum o bilo kojoj temi koja je vezana za struku.

-Medijsku pismenost je teško definisati, kao i same medije. Ima svoje osnove, ali i više, sofisticiranije nivoe. Drugim riječima, doživotno učenje je neophodno, jer mediji sa sobom uvijek nose nove izazove. Naši građani generalno smatraju da „mediji lažu”, ali je paradoksalno da se građanima lako manipulše upravo putem medija. Zbog toga, smatram da je neophodno poboljšati medijsku pismenost, počevši od izučavanja u školi. Posebno bi ovaj predmet trebalo uvesti i u ostale srednje škole, a ne samo gimnazije, navodi Jelušić.⁴¹

Nataša Ružić je saglasna sa ovom konstatacijom.

- Ne razumijem zašto su ostale škole izostavljene iz tog procesa. Greška je uvesti medijsku pismenost kao izborni predmet, jer živimo u vremenu kada su mediji postavljeni kao primarni faktor u socijalizaciji, pri čemu djeca u najranijoj dobi već počinju da koriste medije. U budućnosti bi trebalo da mislimo o učenju medijske pismenosti od najranijeg doba, počevši od vrtića. Istraživanje sprovedeno i srednjim školama u Budvi i Herceg Novom pokazalo je da student koji nemaju predmet medijska pismenost nemaju jasnu ideju o tome šta to uopšte znači.

U Crnoj Gori se iz godine u godinu smanjuje broj učenika koji biraju medijsku pismenost kao izborni predmet. Tokom 2011. i 2012. godine ovaj predmet je odabralo 257 učenika, a 2014. i 2015. samo 170 u svim školama u Crnoj Gori, objašnjava Nataša Ružić.⁴²

Postoji, međutim, i drugi problem u vezi sa ovom temom. Ružić tvrdi da je i medijska pismenost predavača upitna. U skladu sa programom koji su sastavili Božena Jelušić i Tomislav Reškovic, medijsku pismenost mogu predavati

⁴⁰ Borka Vuković, savjetnica u Ministarstvu kulture, 27. april 2016.

⁴¹ Božena Jelušić, profesor medijske pismenosti, 21. april 2016.

⁴² Nataša Ružić, predavač na Fakultetu političkih nauka, 20. april 2016

profesori književnosti, filozofije, sociologije i psihologije, uz dodatnu obuku. UNESCO u Crnoj Gori je posvećen razmjeni iskustva nastavnog osoblja, pa su osmislili "Otvorenu platformu" o resursima u obrazovanju, sa ciljem da okupe profesore iz ove oblasti u Crnoj Gori. Sastanak je organizovan jednom i profesorica Jelušić je podijelila svoje iskustvo o načinu predavanja. Međutim, ti susreti nisu nastavljeni. U suštini, pitanje je da li su i u kojoj mjeri predavači medijske pismenosti sami pismeni", navodi Ružić.⁴³

5. Zaključak

Crnoj Gori nedostaje sveobuhvatna strategija o formalnom obrazovanju novinara, ili barem više transparentnosti kada je ova tema u pitanju. U ovom trenutku postoje samo nagađanja da li će nakon 10 godina postojanja, smjer novinarstva na FPN biti ugašen ili reorganizovan u studije komunikologije. Sve što je do sada o tome navedeno u ovom istraživanju, oslanja se na medijske naslove, jer odgovor od rektorata nijesmo dobili. Ne dovodeći u pitanje samu suštinu odluke da li je reorganizacija potrebna, i dalje ostaje nepoznato kako, kada i ko je donio, ili će donijetu konačnu odluku o ovoj temi. Nema sumnje da je reforma neophodna, jer se u praksi svakodnevno potvrđuje da diplomci ne posjeduju vještine koje tržište zahtijeva.

S druge strane, situacija je još kompleksnija kada se govori o neformlanom obrazovanju. Bez plana i strategije, treninzi i seminari se održavaju povremeno i najčešće u režiji domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija. Pri tom, mnoge NVO nisu zadovoljne načinom na koji su ovi treninzi prihvaćeni od strane menadžmenta u medijima. Nerijetko, urednici i medijski vlasnici ne dopuštaju zaposlenima da privremeno napuste posao, da ne govorimo o nečemu više.

Najviše nade se polaže u medijsku pismenost. Naime, medijska pismenost je izborni predmet u gimnazijama. Međutim, probematičnija je činjenica da iz godine u godinu, opada broj učenika koji biraju ovaj predmet, kao i to da je medijska pismenost za sada dostupna samo u gimnazijama, a ne u svim srednjim školama. Ipak, kamen temeljac je postavljen. Buduće generacije, obrazovani i zahtjevniji

⁴³Nataša Ružić, predavač na Fakultetu političkih nauka, 20. april 2016

korisnici medija, izvršiće pritisak na medije da investiraju više u edukaciju novinara kako bi mediji bili kvalitetniji.

6. Preporuke

-Univerzitetska administracija bi trebalo da odloži reformu Fakulteta političkih nauka. Potrebna je javna rasprava o ovom pitanju

-U slučaju da studije novinarstva ostanu na FPN, trebalo bi posvetiti više pažnje obaveznoj praksi studenata i, generalno, praktičnoj primjeni naučenog.

-Fakultet treba da ima širu saradnju sa medijima, a ne samo sa nekoliko dnevnih listova i radio stanica

-Sistem vrednovanja dostignuća u praksi treba uspostaviti i primijeniti

-Potrebna je promjena percepcije obuke, seminara i kurseva i drugih oblika neformalnog obrazovanja

-Medijska pismenost treba da bude dio nastavnog programa u svim srednjim školama a ne samo u gimnazijama. Treba više raditi na promociji ovog predmeta.

8. Lista intervjuja

Borka Vuković, savjetnica u Ministarstvu kulture, 27.april 2016.

Božena Jelušić, professor medijske pismenosti, 21.april 2016.

Dejan Milovac, šef istraživačkog centra nevladine organizacije MANS, 22.april 2016.

Dorđe Stojanović, student treće godine Fakulteta političkih nauka, 20. april 2016.

Gordana Vilović, bivši predavač na Fakultetu političkih nauka, 19.april 2016.

Jadranka Vojvodić, zamjenica direktora Agencije za elektronske medije, 22. april 2016.

Ivona Marić, Agencija za elektronske komunikacije, 14. april 2016.

Jelena Vukašinić, studentkinja treće godine Fakulteta političkih nauka, 20. april 2016.

Marijana Camović, predsjednica Sindikata medija, 18. april 2016.

Nataša Ružić, predavač na Fakultetu političkih nauka, 20. april 2016.

Ranko Vujović, izvršni sekretar Medijskog samoregulatornog tijela, 25. april 2016.

Sekule Raičević, šef studentske službe na Fakultetu političkih nauka, 25. april 2016.

Stjepan Malović, bivši predavač na Fakultetu političkih nauka, 17. april 2016.

Tijana Radulović, student četvrte godine Fakulteta političkih nauka, 21. april 2016.

Vladan Mićunović, vršilac dužnosti direktora Instituta za medije, 20. april 2016.

7. Napomena o autoru

Daniela Vranković je diplomirala žurnalistiku i komunikacije na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Nakon skoro 10 godina rada u različitim medijskim kućama (najveći dio je provela u Televiziji Vijesti), napustila je novinarstvo kako bi se posvetila malom porodičnom biznisu. Povremeno radi kao dopisnik nekih lokalnih medija, specijalizovanih za ekonomiju i finansije.